

УДК 658.589:664(477)
JEL Classification: D51

Наталія Валінкевич

Житомирський державний технологічний університет,
вул. Черняхівського, 103, м. Житомир, 10005, Україна

e-mail: natali1573@ukr.net

к.е.н., доц. кафедри економіки

ПРИЧИНИ ТА АНАЛІЗ ВОЛАТИЛЬНОСТІ ЦІН НА ПРОДОВОЛЬСТВО: НАСЛІДКИ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

***Анотація.** У статті досліджено та проаналізовано вплив мінливості цін на функціонування підприємств харчової промисловості. Розглянуто індекси продовольчих цін, індекс споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої за 2005-2012 роки, індекси виробництва харчових продуктів і напоїв за 2007-2012 роки в Україні, а також індекси цін ФАО на продовольство. Простежено питання державного регулювання ціноутворення на окремі види продовольства, непостійність та нестійкість їх цін. Аргументовано, що організаційно-економічна модернізація розкривається в здатності підприємства як системи, в будь-який момент часу адекватно відреагувати на зміни у середовищі функціонування і водночас генерувати ці взаємодії, що вимагає наявності чіткого механізму ціноутворення, виняткових ресурсів, компетенцій і знань, визначаючи можливість оптимального поєднання наявних у його розпорядженні ресурсів. Доведено, що ефективне формування ціни на продукцію підприємств харчової промисловості, аналіз та моніторинг її динаміки у порівнянні з світовими цінами, є одним з визначальних факторів вдалого впровадження організаційно-економічної модернізації для забезпечення стійкої конкурентної позиції підприємства на ринку.*

***Ключові слова:** підприємства харчової промисловості, волатильність цін, індекси цін, продовольство, організаційно-економічна модернізація.*

Наталія Валінкевич

ПРИЧИНЫ И АНАЛИЗ ВОЛАТИЛЬНОСТИ ЦЕН НА ПРОДОВОЛЬСТВИЕ: ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ МОДЕРНИЗАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ

***Аннотация.** В статье проанализировано влияние изменчивости цен на функционирование предприятий пищевой промышленности. Рассмотрена динамика индексов продовольственных цен, индекс потребительских цен на продукты питания и безалкогольные напитки за 2005-2012 годы, индексы производства пищевых продуктов и напитков за 2007-2012 годы в Украине, а также индексы цен ФАО на продовольствие. Исследованы вопросы государственного регулирования ценообразования на отдельные виды продовольствия, непостоянство и неустойчивость этих цен. Аргументировано, что организационно-экономическая модернизация раскрывается в способности предприятия как*

Valinkevych N. (2013). Causes and analysis of food price volatility: Implications for modernization [Prychyny ta analiz volatylnosti tsin na prodovol'stvo: naslidky dlya modernizatsiyi pidpryemstv]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava - Socio-Economic Problems and the State* [online]. 8 (1), p.54-64. [Accessed May 2013]. Available from: <<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13vndmp.pdf>>.

системы, в любой момент времени адекватно реагировать на изменения в среде функционирования и одновременно генерировать эти взаимодействия, что требует наличия четкого механизма ценообразования, знаний, ресурсов, определяя возможность оптимального сочетания уже имеющихся в его распоряжении ресурсов. Доказано, что эффективное формирование цены на продукцию пищевой промышленности, мониторинг ее динамики с мировыми ценами, является одним из определяющих факторов успешного внедрения организационно-экономической модернизации для обеспечения устойчивой конкурентной позиции предприятия на рынке.

Ключевые слова: предприятия пищевой промышленности, волатильность цен, индексы цен, продовольствие, организационно-экономическая модернизация.

Nataliia Valinkevych

Zhytomyr State Technological University,
Chernyakhovskogo str., 103, Zhytomyr, 10005, Ukraine
e-mail: natali1573@ukr.net
PhD, Assoc. Prof., Department of Economics

CAUSES AND ANALYSIS OF FOOD PRICES VOLATILITY: CONSEQUENCES FOR ENTERPRISES' MODERNIZATION

Abstract. *The impact of price volatility on the food industry enterprises functioning is examined and analyzed in the article. The food price indexes, consumer prices index for food and nonalcoholic beverages for years 2005-2012, food and beverages production indexes in Ukraine for years 2007-2012 and FAO food price indexes are considered. The aspects of government regulation of pricing for certain types of food, its prices instability and volatility are traced. It is reasoned that the organizational-economic modernization is revealed in the enterprise's ability as a system to respond adequately to changes in environment at any time and at the same time to generate these interaction, which requires a clear pricing mechanism, exceptional resources, competencies and knowledge, determining the opportunity of optimal available at its disposal resources combination. It is proved that the efficient pricing for food industry products, its dynamics analysis and monitoring in comparison with world prices is one of the determinants of successful organizational-economic modernization implementation for stable competitive market position ensuring.*

Keywords: *food industry enterprises; prices volatility; price indexes; food; organizational-economic modernization.*

Постановка проблеми. Практично третина продовольства, що виробляється підприємствами харчової промисловості в Україні для споживання населенням, втрачається, викидається або псується, а разом із ним і природні ресурси, які використовуються для його виготовлення. В розвинутих країнах вкрай швидко зростає споживання їжі у порівнянні до країн, що розвиваються, попри скорочення ресурсів рослинної їжі та риби в цих країнах. Тим часом така непорушна різниця, що зберігається між цими країнами, дедалі привертає увагу світової спільноти. Відмітимо, що у світі, за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), такі втрати продовольства складають у країнах, що розвиваються близько 310 млрд. доларів, а у промислово розвинених країнах приблизно 680 млрд. доларів у рік. Нові технології, інвестиції в інфраструктуру «від виробництва продуктів харчування до споживання» сприяють зниженню втрат їжі та суттєво зменшать продовольчі відходи.

Поступове зростання цін на продовольство у світі та ресурси для його виробництва зумовлене ще й таким фактором, що на непродовольчі цілі кожен рік використовується понад 900 млн. тон зерна. Фахівці ФАО прогнозують збільшення цін на продукти харчування у 2016 році через розширення виробництва біопалива на 20-50%. Однак, в країнах, де

перехідні запаси зерна перевищують 17% річного споживання (індикатор продовольчої безпеки) ціни на продовольство майже не підіймаються, що пояснюється високим рівнем їх самозабезпечення, на нашу думку, сільськогосподарською продукцією власного виробництва. Світовий ринок став понад вразливим до додаткового вилучення зерна для виробництва біопалива. Ми впевнені, що в сучасних умовах глобалізації вже перетнуто кордон альтернативного використання продовольчих ресурсів на непродовольчі цілі. За таких умов для підприємств харчової промисловості України важливим є розширення своїх експортних перспектив у реалізації продукції для продовольчих цілей та забезпечення населення продукцією власного виробництва. Саме з метою уникнення від можливих катастрофічних наслідків організація ФАО створила у 2011 році глобальну програму «SAVE FOOD», яка цілеспрямована на скорочення продовольчих втрат і відходів. Подібна діяльність допоможе у вирішенні продовольчої безпеки, сприятиме підвищенню рівня життя населення та приведе до мінімуму вплив на навколишнє природне середовище [1]. Саме тому, екологічна криза планетарного масштабу дедалі більше диктує критичне зростання цін на продукти харчування. Волатильність цін і їх зростання є двома різними подіями, які між собою взаємопов'язані, впливають на добробут людей та продовольчу безпеку країни. Внаслідок їх впливу на прибутки і купівельну спроможність домогосподарств незахищені верстви населення можуть стати жабраками. Взвзявши до уваги ці аргументи зазначимо, що недостатність фінансування операційної діяльності підприємств, посилення кризових ситуацій з сировинними ресурсами та запасами, погіршення стану потенціалу харчової промисловості є попередженням того, що актуальними сьогодні визнані питання створення ефективної системи формування цін виробника, які є запорукою сталого розвитку галузі та гарантують постійне забезпечення харчовими товарами населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Щодо проблем мінливості ціноутворення в харчовій промисловості зберігається наукова дискусія, яка відображена у працях вітчизняних вчених-економістів: П.П. Борщевського, О.Б. Бутнік-Сіверського, Л.В. Дейнеко, А.О. Зайнчковського, Д.Ф. Крисанова, Т.Л. Мостенської, Л.В. Опацького, М.П. Сичевського, Г.М. Тарасюк та багатьох інших дослідників. Особливості, перспективи, несталість та тенденції формування ціни в аграрному секторі (формується основна частина продовольчих ресурсів) досліджують: В. Андрійчук, В.Бойко, В.Дієсперов, О.Крисальний, І.Лукінов, В.Месель-Веселяк, Б.Пасхавер, П.Саблук, О.Шпичак. Утім, разом із значною увагою в економічній науці до проблеми формування цін на підприємствах харчової промисловості лишаються недопрацьованими питання застосування практики та багаторічного досвіду зарубіжних розвинутих країн та, зокрема, підприємств, впливу держави на процес ціноутворення, необхідності оцінки та наслідків такого регулювання в умовах транзитивної економіки.

Постановка завдання. Проаналізувати вплив, мінливість державного регулювання цін на продукти харчування з метою досконалого впровадження організаційно-економічної модернізації на підприємствах харчової промисловості за умов завершення базових ринкових реформ вітчизняної економіки з урахуванням якостей та властивостей сучасного стану їх ресурсного потенціалу, організаційно-економічного механізму, враховуючи всеохоплююче поглиблення глобалізації у світовому господарстві.

Виклад основного матеріалу. Волатильністю цін є, по суті, рух цін вгору або вниз у визначений період часу. Можливо констатувати, що динаміка коливання цін (певний рівень волатильності) є головною ознакою функціонування ринку. Але, нестійкість продовольчих цін призводять до ризиків і непередбачуваних ситуацій на ринку, які пов'язані, перш за все, з продовольчою безпекою як споживачів, так і урядів. Коливання цін на продовольство стримує притік інвестицій, необхідних для розвитку підприємств харчової промисловості, тому зростання фінансових ризиків і невизначеності знижує активність продуцентів і торгових компаній.

На підставі проведеного анкетування підприємств харчової промисловості Житомирської області, можна зробити висновок, що на них слід терміново провести

організаційно-економічну модернізацію, яка забезпечує ефективність господарювання об'єднуючи зусилля керівництва (менеджерів), технологічного та виробничого персоналу, кінцевих споживачів, скеровуючи ці суб'єкти господарювання, на споживачів і ринок, допомагає одночасно енергійно реагувати на зміни зовнішнього середовища та вибірково впливати на них по визначених напрямленнях. Саме питанню модернізації підприємств, а безпосередньо економічно-організаційній модернізації, ми вважаємо, приділялось недостатньо уваги в науковій літературі. В економічній сфері модернізація, вважав Ш. Ейзенштадт, супроводжується технологічним зростанням, яке стимулюється систематичним застосуванням наукових знань (розробка яких стає областю діяльності спеціалізованих наукових установ), розвитком вторинних (індустріальних, комерційних) і третинних (сервісних) галузей економіки за рахунок скорочення значення первинних (видобувних). Іншими словами, економічна модернізація представлялася вченому як розвиток індустріальної системи, заснованої на технологіях високого рівня, зростаючої спеціалізації економічних важелів і секторів економічної діяльності (виробництво, споживання, розподіл), а також на збільшенні масштабів та складності основних ринків (товарів, робочої сили, фінансів) [10]. Френк Течау пише, що модернізація неможлива без технологічного розвитку та економічного зростання [11]. Подібну думку поділяє Пітер Бергер, який вважає, що модернізація включає ріст і дифузю інститутів, пов'язаних із трансформацією економіки за допомогою технологій [9]. Роль індустріалізації в ході модернізації підкреслює Девід Ептер, який пов'язує її реалізацію з поширенням і використанням ролей індустріального типу в неіндустріальному оточенні [8]. У своїй монографії "Політика модернізації" Д. Ептер звертається до питання сутності індустріалізації в процесі модернізації. Індустріалізація змінює дисфункціональні інститути та звичаї, створюючи нові ролі та соціальні інститути на основі використання машин. На його думку, індустріалізація – це потужний аспект модернізації, яка більш динамічна і послідовна у своєму здійсненні в зіставленні з модернізацією [7]. Таким чином, комплексний підхід до розгляду модернізації не був сформований та опрацьований в повній мірі. Наша увага в даному дослідженні буде приділена одному з механізмів організаційної модернізації підприємств, а саме ціноутворенню.

Наразі, в Україні підготовлено проект постанови про звільнення від державного регулювання цін цілого ряду продуктів, серед яких м'ясо, яйця і соняшникова олія. Тобто, фактично пропонується, що регулювання ціни тепер буде здійснюватись лише на найдешевшу продукцію, відбудеться зменшення адміністративного втручання у процес ціноутворення на продовольство, а з іншого держава спрямувала вектор на потреби населення з низьким рівнем доходів. Утім, в минулому році діяла постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року №807 «Про затвердження мінімально допустимого рівня цін на молоко на 2012 рік», яка передбачала ціну на молоко незбиране (не піддане будь-якій обробці, пакуванню та переробці) другого гатунку на рівні 2200 грн. за одну тону без урахування податку на додану вартість. Але у грудні 2012 року переробні підприємства Житомирської області для особистих селянських господарств ціну на молоко встановили у розмірі 2,20-2,50 грн. за 1 кг, а по сільськогосподарських підприємствах області середньозважена ціна становила 3,10-4,60 грн. Сьогодні зміни пропонується внести в чинні постанови Кабінету Міністрів № 1548 від 25 грудня 1996 року та № 1222 від 17 жовтня 2007 року. Таким чином, запропонована оптимізація переліку продукції на ціни, які підлягатимуть регулюванню, не призведе до підвищення цін на ті види продукції, які користуються найбільшим споживчим попитом у населення з низьким рівнем доходів. Але, згідно даного проекту пропонується виключити зі сфери державного цінового регулювання цілий ряд продуктів: курячі яйця вищої категорії та добірні, олія соняшникова в різній упаковці, яловичина (з огляду на незначну частку її споживання населенням – 16 % у структурі споживання м'яса та скрутний поточний стан вітчизняного скотарства), свинину без кістки, філе курки, будь-яке м'ясо іншої птиці, ковбасні вироби вищого гатунку. Ще із сфери державного цінового регулювання виключаються продовольчі товари так званого "преміум-

сегменту", тобто вироблені за покращеною технологією, розфасовані із застосуванням пакувальних матеріалів покращеної якості (тара скляна, керамічна тощо). При цьому Міністерство економічного розвитку та торгівлі планує посилити контроль над молокопереробної галуззю та наголошує, що зміни спрямовані на лібералізацію умов торгівлі в Україні. Нині під державне регулювання держави підпадає тільки сир жирністю до 9%, а також сметана до 20% і вершкове масло до 72,5%, а після внесення змін в чинні постанови Уряд зможе встановлювати ціни на весь спектр даної продукції. Разом із цим, виробники молочної продукції не погоджуються з такою ініціативою. За результатами анкетування підприємств харчової промисловості Житомирської області, відмітимо, що вони не можуть погодитися з тим асортиментом, який пропонує міністерство, оскільки він буде охоплювати в середньому 65-78% загального обсягу виробництва, а на багатьох підприємствах взагалі складе 85-100%. В цілому, державне регулювання цін охопить близько 90% асортименту продукції. Молокопереробні підприємства зауважують, що місцеві органи влади, які здійснюють декларування оптово-відпускних цін на молоко і молочну продукцію, упереджено відносяться до такої процедури. Навпаки, підприємства, вироблена продукція яких була виведена з переліку об'єктів державного цінового регулювання, схвалюють таку ініціативу Уряду. Вони запевняють, що на ціноутворення їх продукції суттєво впливають фактори росту витрат на інші товари і послуги, що не підлягають декларуванню, – енергоносії, логістику, корм, заробітну плату та інші, які займають істотне місце в собівартості виробництва. Відповідно, зняття штучних бар'єрів зробить цінову політику виробників більш гнучкою [1]. Наразі відмітимо, що в нашій країні близько 78% молока виробляють одноосібні селянські господарства, що обумовлює його високу собівартість та сезонність виробництва. Тоді як на переробних підприємствах ціни стабільні та якість молока достатньо висока та гарантована протягом усього року, а також вони конкурентоспроможні поряд із виробниками інших країн. Так, за даними Державної служби статистики України, в 2012 році частка сільськогосподарських підприємств у виробництві молока склала лише 2,5 млн. тон (або 22%) при загальному обсязі виробництва молока 11,38 млн. тон [2]. За даними анкетування молокопереробних підприємств в Житомирській області в період 2012 року молоко закуповували по ціні 2,20 грн. за літр, тоді як в Миколаївській області ціна склала 3 грн. за літр. Ми вважаємо, що така законодавча ініціатива, яка спрямована на встановлення мінімальних закупівельних цін на сире молоко, може інспірувати зростання імпорту молокопродуктів, призвести до несвоєчасних розрахунків, посилити тіньове виробництва молокопродуктів в Україні та спричинить скорочення поголів'я великої рогатої худоби в господарствах населення приблизно на 5 відсотків. На наш погляд, альтернативою державному регулюванню цін на соціальну групу продуктів харчування в Україні може стати адресна допомога населенню з низьким рівнем доходів, як сьогодні має місце в усіх високорозвинених країнах, включаючи США і країни ЄС.

У 2012 році на підприємства харчової промисловості України для виробничої переробки надійшло 4,7 млн. тон молока, але з введенням мінімальних цін обсяг молока, що надходить на переробку, може скоротитися до 4 млн. тон. При цьому можливу втрату експортних ринків при встановленні мінімальних цін неможливо компенсувати за рахунок збільшення внутрішнього споживання через обмежену платоспроможність населення. Тому, більш прийнятним варіантом регулювання є створення законодавчих умов для розвитку сімейних ферм і стимулювання розвитку кооперативів, що допомогло б вирішити проблему зниження цін у літній період і забезпечити рентабельне виробництво якісного конкурентного молока в господарствах населення [4].

Індекси цін на споживчі і промислові товари широко використовуються для проведення аналізу в економічній та фінансовій діяльності підприємств і регулярно публікуються та видаються Державною службою статистики в Україні (рис. 1).

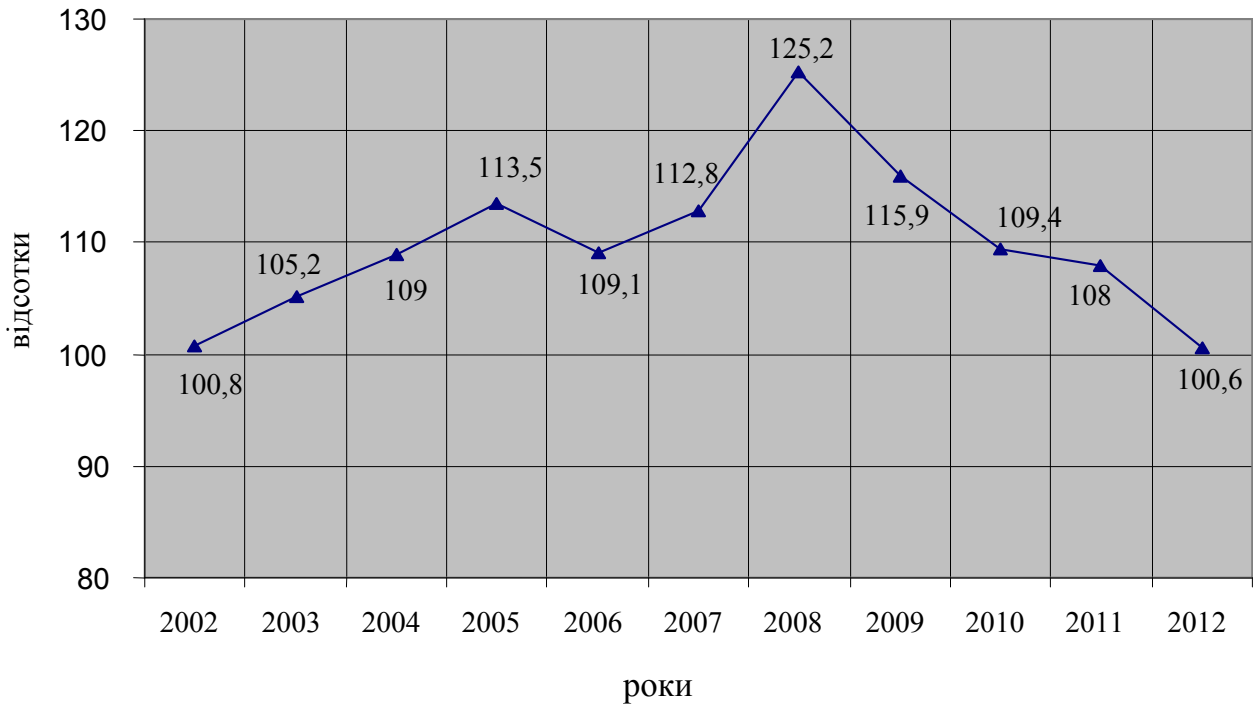

Рис. 1. Індеси споживчих цін в Україні на товари та послуги у 2002-2012 рр., (до попереднього року; відсотків)*

*Джерело: побудовано за даними [2].

З таких оприлюднених даних ми бачимо, що індекс споживчих цін на товари та послуги у 2012 році зменшився на 7,4 % у порівнянні до 2011 року, відповідно до 2008 року на 24,6 % та на 12,9 % до періоду 2005 року. Це є загальною позитивною динамікою до попередніх років, характеризує зменшення цін на товари та послуги для пересічних споживачів. Незмінними вони залишились лише у 2002 та 2012 роках – 100,8 та 100,6 % відповідно. Водночас, індекс виробництва харчових продуктів, який розраховується за даними підприємств про вартість виробленої продукції у порівняльних цінах, має досить різноманітну динаміку (табл.1). Так, індекс промислової продукції по промисловості України у 2012 році зменшився у порівнянні до попереднього року на 9,4 %, у переробній промисловості на 11,9 %, а у виробництві харчових продуктів, напоїв індекс збільшився, на жаль, на 1,8 %, тобто продукція подорожчала на незначний відсоток. Щодо виробництва харчових продуктів і напоїв, то збільшення показника за аналізований період відбулось на олію та тваринні жири (9,5%), молочні продукти та морозиво (9,9%), продукти борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалю та крохмальних продуктів (2,8%),сухарі, печиво, пироги та тістечка тривалого зберігання (2,2%), какао, шоколад і цукристі кондитерські вироби (6,5%), напої (7,2%), дистильовані алкогольні напої (13,8%) та мінеральні води, інші безалкогольні напої (6,7%). Разом з цим, за даними таблиці ми бачимо зменшення індексу у 2012 році при виробництві таких товарів, які подешевшали, а саме: м'яса та м'ясних продуктів(2,7%), переробленні та консервованні овочів та фруктів (0,1%), хліба та хлібобулочних виробів (3,7%).

Таблиця 1

**Індекси виробництва харчових продуктів і напоїв за 2007-2012 роки
в Україні, у % до попереднього року)***

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Відхилення, 2012/2011р.
Промисловість	107,6	94,8	78,1	111,2	107,6	98,2	- 9,4
Переробна промисловість	109,9	94,0	73,5	113,9	108,2	96,3	- 11,9
Виробництво харчових продуктів, напоїв	107,8	97,7	94,7	104,5	100,0	101,8	+ 1,8
Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	119,4	96,2	88,6	106,8	105,2	102,5	- 2,7
Перероблення та консервування овочів та фруктів	121,2	97,5	84,1	94,4	110,4	110,5	- 0,1
Виробництво олії та тваринних жирів	109,9	89,7	130,1	107,5	104,5	114,0	+ 9,5
Виробництво молочних продуктів та морозива	107,8	93,2	90,1	98,3	93,3	103,2	+ 9,9
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалю та крохмальних продуктів	109,8	107,1	92,8	96,1	99,6	102,4	+ 2,8
Виробництво інших харчових продуктів	95,7	98,3	91,7	107,9	105,8	97,6	- 8,2
Виробництво хліба та хлібобулочних виробів	97,3	98,5	90,7	100,3	99,7	96,0	- 3,7
Виробництво сухарів, печива, пирогів і тістечок тривалого зберігання	105,9	104,4	90,8	107,1	100,7	102,9	+ 2,2
Виробництво какао, шоколаду та цукристих кондитерських виробів	109,0	102,6	97,7	104,0	96,5	103,0	+ 6,5
Виробництво напоїв	113,3	100,4	92,7	104,8	90,8	98,0	+ 7,2
Виробництво дистильованих алкогольних напоїв	108,9	106,0	95,2	99,8	88,5	102,3	+ 13,8
Виробництво мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв	114,6	90,9	84,7	105,0	94,7	101,4	+ 6,7

*Джерело: побудовано за даними[2].

Індекс промислової продукції, починаючи з 2009 року, розраховується відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері за Методикою, затвердженою наказом Держкомстату від 02.08.2005 №224. Розрахунок індексу базується на даних про динаміку виробництва за постійним набором товарів-представників (більше тисячі позицій) та структурі валової доданої вартості за базисний рік. Розрахунок індексу здійснюється за видами діяльності в секції "D" відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009:2010). За базисний прийнято 2010 рік. Розрахунок індексу за 2002-2008рр. здійснювався ланцюговим методом на підставі помісячних індексів, розрахованих за даними підприємств про вартість виробленої продукції за місяць у порівнянних цінах.

Крім того, з метою визначення ефективності функціонування та розвитку підприємств харчової промисловості, необхідно також взяти до уваги індекс споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої, який використовується підприємствами для аналізу та прогнозу цінових процесів в економіці та визначає зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для особистого споживання. Цей показник характеризує зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному

періоді до його вартості у базисному періоді, проте відбір товарів та послуг-представників проводиться таким чином, щоб індекс відображав динаміку цін значно більшого числа товарів та послуг, які купують домогосподарства, ніж тих, що вказані у наборі, оскільки з багатьма близькими видами товарів та послуг відбуваються схожі цінові зміни [2]. Споживчий набір найважливіших продуктів харчування є єдиним для усіх регіонів України, базою для нього визначена структура витрат домогосподарств. Використовується Державною службою статистики України для розрахунку індексу споживчих цін формула, яка виводиться з класичної формули Ласпейреса, що порівнює поточну вартість споживчого набору у базисному періоді (чисельник) з базисною вартістю цього ж набору у базисному періоді (знаменник). Ця формула є більш вдалою порівняно зі стандартною формулою Ласпейреса, оскільки в ній використовується безперервний ланцюг розрахунків [2] (рис. 2).

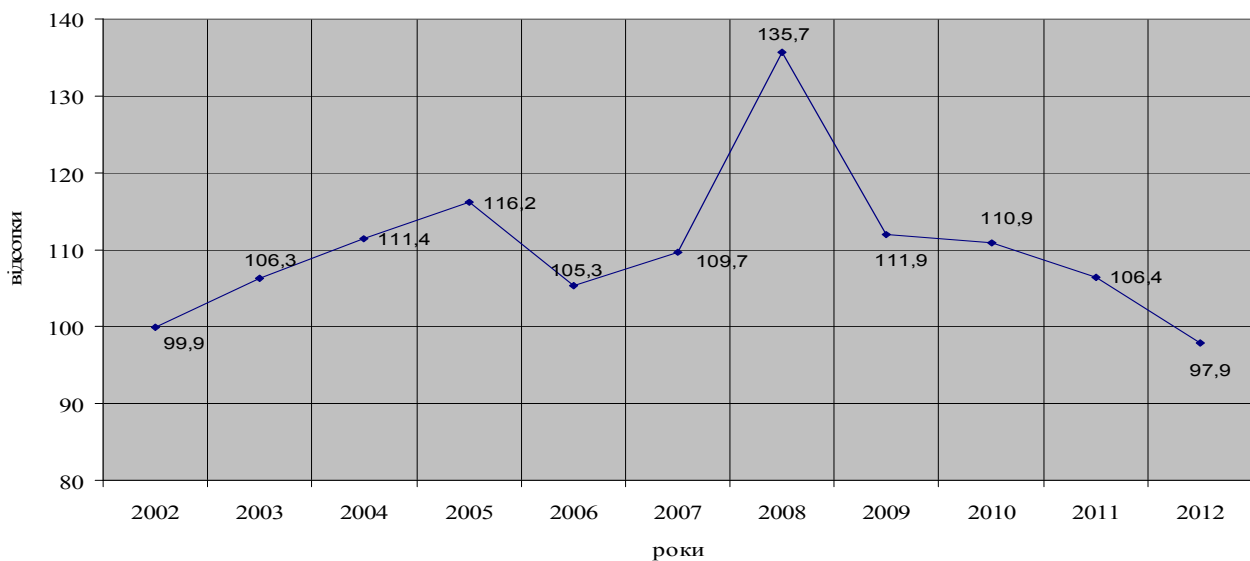

Рис. 2. Індекс споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої за 2005-2012 р.р. в Україні, (до попереднього року; відсотків)*

*Джерело: побудовано за даними [2].

Найбільше зниження індексу споживчих цін спостерігалось у 2009 році на 23,8 % по відношенню до 2008 року; в 2006 році на 10,9% до попереднього року; у 2012 році до 2011 року відповідно на 8,5%. Водночас відбулось зростання цін на продукти харчування та безалкогольні напої у 2005 році на 4,8% до 2004 року; у 2008 році до попереднього року на 26 %, що є найбільшим показником періоду 2005-2012 років. Утім, за даними Державної служби статистики України у 2012 році населення України спожило продуктів харчування на 10 відсотків більше у порівнянні до 2011 року, тобто саме на цей показник зросли обсяги виробництва підприємств харчової промисловості. Але найбільш помітне зростання за темпами виробництва відбулось у Кіровоградській (на 8,5%), Херсонській (на 18%), Львівській (на 8,6%) областях та місті Севастополі (на 9,8%). В 2012 році вказані регіони (лідери) разом із збільшенням виробництва збільшили обсяги реалізованої продукції на 9,6 відсотка, а саме продуктів харчування та напоїв: масло та тваринні жири (на 14%), молочних продуктів та морозива (на 3,2%), перероблених і консервованих овочів та фруктів (на 10,5%). Зокрема, в структурі реалізованої продукції найбільша частка припала на виробництво напоїв – 19,3%, м'яса та м'ясних продуктів – 15,4%, молочної продукції – 14%, а також олії та тваринних жирів – 11%. В цілому, в 2012 році підприємства харчової промисловості реалізували харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів на суму 182,3 мільярда

гривень, що становить 16,4% у загальному обсязі реалізованої промислової продукції в Україні, що є другим показником по країні після металургійного виробництва [2].

Індекс цін Організації ООН з питань продовольства та сільського господарства щомісячно вимірює світові зміни цін на продовольчу корзину: зернові, молочні продукти, олійні культури, м'ясо, цукор. Як відомо, індекс продовольчих цін це показник, який розраховується Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН, показує зміни за місяць міжнародних цін на кошик продовольчих сировинних товарів. Він розраховується на основі середніх значень індексів цін на п'ять товарних груп, що відображають 55 котирувань. У 2012 році в цілому середній показник індексу цін у світі був на рівні 212 пунктів, що на 7 відсотків нижче рівня 2011 року, де найпомітніше зниження цін відбулось на продукти – цукор, рослинні олії, молочні продукти. Проте, за даними ФАО індекс продовольчих цін значно знизився саме у грудні 2012 року і тривала криза майже три місяці [6].

Індекс продовольчих світових цін, які полічила ФАО залишився незмінним на рівні 210 пунктів в січні 2013 року – зростання цін на рослинні олії і жири компенсували зниження цін на зернові та цукор, тоді як ціни на молочні та м'ясні продукти практично не змінилися. Так, високі ціни на продукти харчування чинитимуть додатковий тиск на міжнародні ланцюги поставок продовольства. Індекс цін на рослинні олії (жири) склав в січні 2013 року 205 пунктів, що на 9 пунктів або на 4,4% вище грудневого показника, і таким чином, тенденція до зниження, що спостерігалася протягом останніх чотирьох місяців, припинилася. Основним чинником, який зумовив відновлення зростання, було збільшення цін на пальмову олію під впливом зростання імпортного попиту. А індекс цін на молочні продукти склав в січні 198 пунктів, що трохи вище грудневого. Проте, індекс світових цін на м'ясо ФАО склав в січні 176 пунктів, що лише незначно нижче грудневого рівня. Котирування цін на всі види м'яса в цілому залишалися стабільними, хоча спостерігалось деяке зниження цін на м'ясо птиці та свинину. Зниження на 6 пунктів або на 2,2% в порівнянні з грудневим показником відбулось на цукор – індекс цін склав в січні 2013 року 268 пунктів (рис. 3). Ціни знижувалися протягом третього місяця поспіль, що було викликано великими експортними поставками протягом виробничого сезону 2012-2013 років, особливо в Бразилії і Таїланді [3].

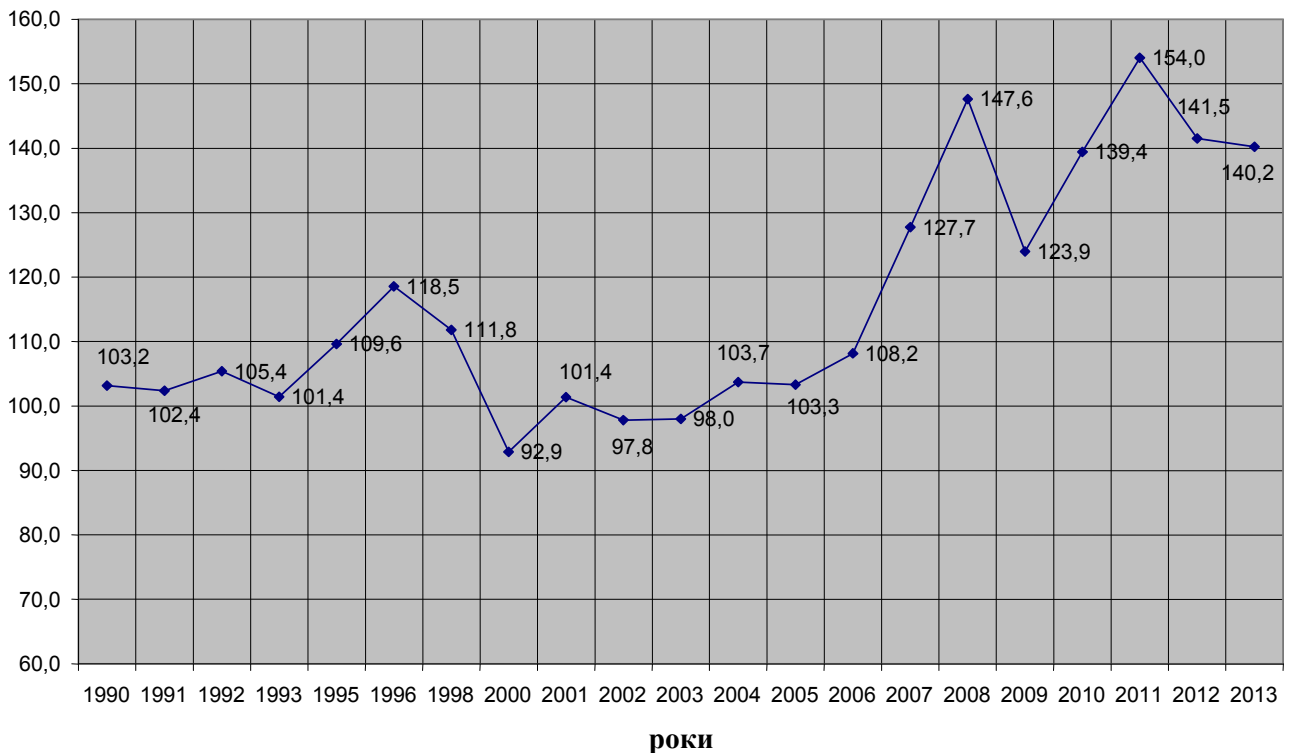

Рис. 3. Індеси цін ФАО на продовольство у 1990-2013 (січень) роках*

**Джерело: побудовано за даними [3]*

Слід відмітити, що індекс продовольчих цін ФАО залишається на стабільному рівні, а середнє значення індексу продовольчих цін ФАО склало в січні 2013 року 140,2 пункти, не змінившись суттєво у порівнянні з скоригованими значенням цього показника у 2012 році. Після зниження протягом трьох місяців у 2012 році поспіль у січні даний індекс стабілізувався, оскільки відновився ріст цін на рослинні олії та жири і компенсував зниження цін на цукор. Ціни на молочні та м'ясні продукти, можливо вважати, залишалися в цілому стабільними [12]. Проте, якщо порівняти індекс світових цін у 2012 році до 2000 року, то він вищий аж на 48,6 пункти, а якщо зрівняти цей рік до 2011, то показник є нижчим на 12,5 пункти. Рекордне підвищення індексу цін на продовольство відбулось у 2011 році та сягнуло 154 пунктів, що свідчить про його збільшення на 65,8 відсотка у порівнянні до 2000 року, або на 61,1 пункти.

Різкі стрибки цін на продовольство і їх волатильність спричиняють зростаючу заклопотаність серед політиків, вчених та, безпосередньо, керівництва підприємств. Цим питанням ще не присвячені численні дослідження, а волатильність цін, сьогодні, є першочерговим завданням і важливою проблемою уряду. За останні роки волатильність цін на продовольство зумовила погіршення якості харчування населення. Рівень волатильності цін на ринках сировинних товарів також підірвав програми країн, що економічно розвиваються. Після того, як протягом десятиліть ціни на продовольство знаходились на історично низьких рівнях, то з 2007 р. вони значно зросли і стали більш волатильними. Перше, різке зростання цін майже на всі сировинні ресурси відбулось у 2007-2008 роках, а після падіння в 2009-2010 роках в даний час знову підвищується, тоді як волатильність їх залишається високою.

Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку. Ми дійшли висновку, що організаційно-економічна модернізація виявляється в здатності підприємства як системи, в будь-який момент часу адекватно відреагувати на всю сукупність змін як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі функціонування і одночасно генерувати ці взаємодії, що вимагає наявності чіткого механізму ціноутворення, виняткових ресурсів, компетенцій і знань, що визначають можливість оптимального поєднання наявних у його розпорядженні ресурсів. Таким чином, ми вважаємо, що існують різні методи впровадження організаційно-економічної модернізації на підприємствах в залежності від використаних механізмів. Тому, звичайно, ефективне формування ціни на продукцію харчової галузі та наскрізний аналіз її динаміки у порівнянні з світовими цінами, на нашу думку, є визначальними факторами вдалого застосування організаційно-економічної модернізації для забезпечення стійкої конкурентної позиції підприємства на ринку.

Використана література:

1. Влада хоче скасувати державне регулювання цін на продукти преміум-класу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2013>.
2. Державна служба статистики України. Експрес-випуски [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
3. Индекс продовольственных цен ФАО остался неизменным в январе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/news/story/ru/item/169456>.
4. Минагрополитики прогнозирует увеличение объемов производства молока до 11,75 млн. тонн / Информационное агентство «MyTime» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mytime.net.ua/news/2013/02/2013-02-26-13.htm>.
5. ФАО за снижение продовольственных потер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsland.com/news/detail/id/980514>.
6. ФАО: Индекс продовольственных цен вновь снизился [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unmultimedia.org/radio>.
7. Apter D. The Politics of Modernization. Chicago, London, 1965. P. 68.
8. Apter D.E. Political Systems and Developmental Change // Comparative Politics: A Reader. Ed. by H.Eckstein and D.E.Apter. Glencoe, IL: Free Press, 1963. P. 157.
9. Berger P.L. et al. The Homeless Mind: Modernization and Consciousness. New York: Random House, 1973. P. 9.
10. Eisenstadt S. N. Modernization: Protest and Change. — Englewood Cliffs, N.Y., 1966. — P. 1-5.

11. Tachau F. The Developing Nations: What Path to Modernization? New York: Dodd, Mead, 1972. P. 9; Cit. in: Luke T.W. Social Theory and Modernity. – P. 233-234.
12. The FAO Food Price Index remaining steady [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex>.

REFERENCES:

1. The government wants to abolish state regulation of prices for premium products [*Vlada khoche skasuvaty derzhavne rehulyuvannya tsin na produkty premium-klasu*], available at: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/0>.
2. State Statistics Service of Ukraine. Express editions [*Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ekspres-vypusky*], available at: <http://ukrstat.gov.ua/>.
3. FAO Food Price Index remained unchanged in January [*Indeks prodovol'stvennykh tsen FAO ostalsya neizmennym v yanvare*], available at: <http://www.fao.org/news/story/ru/item/169456>.
4. Agriculture Ministry forecasts increase in milk production to 11.75 million tons/News agency «MyTime» [*Minagropolitiki prognoziruet uvelichenie ob'emov proizvodstva moloka do 11,75 mln. tonn*], available at: <http://mytime.net.ua/news/2013/02/2013-02-26-13.htm>.
5. FAO for reducing food losses [*FAO za snizhenie prodovol'stvennykh poter*], available at: <http://newsland.com/news/detail/id/980514>.
6. FAO Food Price Index fell back [*FAO: Indeks prodovol'stvennykh tsen vnov' snizilsya*], available at: <http://www.unmultimedia.org/radio>.
7. Apter D. The Politics of Modernization. Chicago, London, 1965. p. 68.
8. Apter D.E. Political Systems and Developmental Change // Comparative Politics: A Reader. Ed. by H.Eckstein and D.E.Apter. Glencoe, IL: Free Press, 1963. p. 157.
9. Berger P.L. et al. The Homeless Mind: Modernization and Consciousness. New York: Random House, 1973. p. 9.
10. Eisenstadt S. N. Modernization: Protest and Change, Englewood Cliffs, N.Y., 1966. pp. 1-5.
11. Tachau F. The Developing Nations: What Path to Modernization? New York: Dodd, Mead, 1972. p. 9.
12. The FAO Food Price Index remaining steady, available at: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex>.

Рецензія: д.е.н., проф. Данилко В. К.

Reviewed: Dr., Prof. Danylko V. K.

Received: March, 2013

1st Revision: April, 2013

Accepted: May, 2013

